

VULÇİTRİN

s. 310-311, 324-326; Branislav Nušić, *Kosovo-Opis Zemlje i Naroda*, Beograd-Priština 1986, s. 271, 273, 277; M. Gojković, *Stari Kameni Mostovi*, Beograd 1989, s. 164-165; Raif Virmića, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, Ankara 1999, I, 271-287; a.m.f., *Kosova Hamamları*, Ankara 2002, s. 87-96; Sabri Bajgora v.dğr., *Barbaria Serbe ndaj Monumenteve Islame në Kosovë (Shkurt '98-Qershor '99)*, Prishtinë 2000, s. 43-52; Mehmet Z. İbrahimçil – Neval Konuk, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, Ankara 2006, II, 904-930, 983-990; A. Urošević, "Vuçitrm, Antropogeografska Monografija", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, (Skopje 1938), s. 215-231; Hasan Kaleši, "Jedna Prizrenska i Dve Vuçitrnske Vakufname", *Glasnik Muzeja Kosova i Metohije*, Priština 1947, s. 289; Skender Rizaj, "Političko Upravni Sistem na Kosovu i Metohiji od XV do XVII veka", *Albanološka Istraživanja*, II, Priština 1965, s. 293-308; a.m.f., "XIX. Yüzyılın İkinci Yansında Kosova Eyaletinin İktisadi Durumu", *POF*, XXX (1980), s. 369-379; Olga Zirojević, "Vuçitrnski-Prizrenski Sandžak u Svetlosti Turskog Popisa 1530/31 Godine", *Gjurmime Albanologjike*, II, Prishtine 1968, s. 103-104; *Kāmūsü'l-a'lâm*, VI, 4691; Kosovka Ristić, "Kosovo", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1962, V, 334-335; Vojislav S. Jovanović, "Vuçitrm", a.e., Zagreb 1971, VIII, 548; Münir Aktepe, "Kosova", *DİA*, XXVI, 217.

MUHAMMET ARUÇI

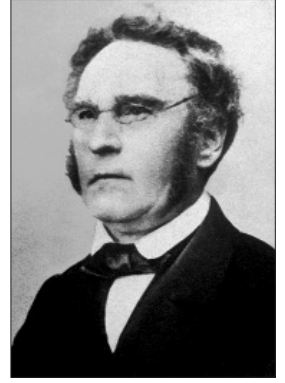
VULLERS, Johann August (1803-1881)

Alman şarkiyatçısı, dil bilimci.

23 Ekim 1803'te Bonn'da doğdu. İlk eğitimi dinî bir okulda aldı. 1822'de liseyi bitirdi ve yeni açılmış olan Bonn Üniversitesi'ne Katolik teolojisi, felsefe ve filoloji okumak üzere kaydoldu. Üniversitedeki talebeliği sırasında Doğu dillerine ilgi duydu, Georg Wilhelm Freytag'dan Arapça ve İbrânice öğrendi. 1827'de mezun olduktan sonra hocası Freytag'ın tavsiyesiyle eğitimine Sorbonne'da devam etti. Burada A. I. Silvestre de Sacy'den Arapça ve Farsça, Etienne-Marc Quatremère'den Süryânî dili, Daniel Kiefer'den Türkçe ve d'Abel Rémusat'tan Çince dersleri aldı. Paris'te dil öğreniminin yanı sıra Arapça el yazmalarıyla ilgilendi. 1829 yılı sonunda Almanya'ya döndü. Önce Berlin'e gitti; Sanskritçe dersleri alarak öğrenimini tamamladıktan sonra Halle'ye geçti. Halle Üniversitesi'nde Mayıs 1830'da felsefe doktoru unvanını aldı. Mart 1831'de Bonn Üniversitesi'nde doçentliğe yükseldi; burada İbrânice, Arapça ve Farsça dersleri vermeye başladı. 4 Haziran 1833'te Giessen Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümü'ne profesör tayin edildi ve burada emekliliğine kadar çalıştı. Üniversitede hocalık yaparken ilimler tarihine ilgi duydu ve bu alanda ünlü İslâm

âlîmlerinin biyografileriyle birlikte tıp alanında çalışmalar yaptı. Dört yıl süren bu çalışmalarıyla fahri tıp diploması aldı (1846). Doğu'da özellikle İslâm âlemindeki tıp çalışmalarını araştırdı. 21 Ocak 1881'de Giessen'de öldü. Vullers birçok Avrupalı şarkiyatçıya hocalık yapmıştır. Batı ilim dünyasında çalışmaları takdir edilmiş ve ödüllendirilmiş, başta Giessen Üniversitesi olmak üzere Paris'te Société Asiatique ve Société Royale des Antiquaires, Institut de France ve Académie des Inscriptions et Belles-Lettres gibi kuruluşlar Vullers'e çeşitli ilmi pâyeler ve ödüller vermiştir. Eserlerinde Arapça ve Farsça ile Türk dillerinin Uzakdoğu dilleriyle ilişkisi, Sanskritçe ve Zoud diliyle etkileşimler üzerine yoğunlaşmıştır. Bilhassa Farsça gramer ve sözlük çalışmalarıyla dikkati çeken Vullers'in *Lexicon Persico-Latinum etymologicum* adlı sözlüğü gelişmiş bir sözlük olarak kabul edilir.

Eserleri. 1. *Harethi Moallaca cum scholiis Zuzenii e codicibus Parisienibus et Abulolae carmina duo inedita e codice Petropolitano*. Hâris b. Hillize'nin muallakası üzerine Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî tarafından yazılan şerhin Paris nüshası ile Ebû'l-Alâ el-Maarrî'ye ait iki kasideinin Petersburg yazması kullanılarak yapılan neşirleri, Latince çevirileri ve açıklamalarıdır (Bonnae ad Rhenum 1827). 2. *Taratae Moallaca cum Zuzenii scholiis. Textum ad fidem Codicum Parisiensium diligenter emendatum Latine vertit*. Tarafe b. Abd'in muallakası üzerine yine Zevzenî'nin yaptığı şerhin Paris nüshasına dayanmak suretiyle gerçekleştirilen yayımı ve Latince tercümesidir (Bonnae ad Rhenum 1829). 3. *Fragmente über die Religion des Zoroaster*. Farsça kaynaklardan Zerdüştilik'le ilgili tercüme ve açıklamalarla Devletşah'ın *Tezkiretü's-şu'arâ* adlı eserinden naklen Firdevsî'nin biyografisini içermektedir (Bonn 1831). 4. *Grammaticae arabicae elementa* (Bonnae ad Rhenum 1832). 5. *Chrestomathia Schahnami in usum scholarum edidit annotationibus et glossario locupleti instruxit*. Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinden bazı bölümlerin Farsça öğrenenler için sonuna bir sözlük ilâvesiyle yapılan neşridir (Bonnae 1833). 6. *Mirchondi historia Seldschukidarum*. Mîrhând'ın *Ravzatü's-şafâ' fî sîreti'l-enbiyâ' ve'l-mülûk ve'l-hulefâ'* adlı eserinin Selçuklu tarihine ait kısmının Paris ve Berlin nüshalarından hareketle gerçekleştirilen yayımıdır (Gissae 1838). 7. *Mirchond's Geschichte der Seldschuken*. Bir önceki eserin Al-

Johann
August
Vullers

manca tercümesidir (Giessen 1838). 8. *Vitae poetarum persicorum ex Dauletschahi historia poetarum*. Yine Devletşah'ın *Tezkiretü's-şu'arâ*'sından Hâfiz-ı Şîrâzî ve Enverî'nin hayatına dair kısımların açıklamalarla birlikte neşridir (2 fasikül, Gissae 1839-1868). 9. *Institutiones linguae Persicae cum Sanscrita et Zendica lingua comparatae*. Birinci ciltte Farsça, Sanskritçe ve Zend dili ile karşılaştırılır; "Syntaxis et ars metrica Persarum" alt başlığını taşıyan ikinci ciltte ise Farsça'daki cümle yapısı ve aruz konusu ele alınır (I-II, Gissae 1840-1850). 10. *Lexicon Persico-Latinum etymologicum cum linguis maxime cognatis Sanscrita et Zendica et Pehlevica comparatum*. Sanskritçe, Zend dili ve Pehlevî dilleriyle mukayeseli bir şekilde hazırlanan Farsça-Latince bir lugat olup ayrıca Farsça *Burhân-ı Kâfi'* ve Türkçe-Farsça *Ferheng-i Şuûri* ile karşılaştırılmıştır (I-II, Bonnae ad Rhenum 1855-1864). 11. *Supplementum lexicum Persico-Latini continens verborum linguae persicae radices e dialectis antiquioribus Persicis et lingua Sanscrita et aliis linguis maxime cognatis erutae atque illustratae*. Bir önceki lugata ek olarak hazırlanan bu eser de Sanskritçe ve diğer bazı dillerle mukayeseli şekilde hazırlanmıştır (Bonnae ad Rhenum 1867). 12. *Grammatica linguae Persicae cum antiquioribus Persicis et lingua Sanscrita comparate*. Sanskritçe ile karşılaştırmalı Farsça bir gramer kitabıdır (Gissae 1870). 13. *Firdusii Liber regum qui inscribitur Schahname*. Vullers, Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinin ilk iki cildini Turner Macan ve M. Jules Mohl'un neşirlerini esas alarak yayımlamış, eserin III. cildi Samuel Landaner tarafından Vullers'in ölümünden sonra tamamlanmıştır (I-III, Leiden 1877-1884). M. Necati Lugal, *Şâhnâme*'nin ilk 20.000 beytini Vullers basmasını esas alıp Türkçe'ye çevirmiştir (I-IV, İstanbul 1945-1955).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Dugat, *Histoire des orientalistes de l'Europe du XIIe au XIXe siècle*, Paris 1870, II, 265-272; O. Spies, "Johann August Vullers", *Bonner Gelehrte: Beitrage zur Geschichte der Wissenschaften in Bonn: Sprachwissenschaften*, Bonn 1970, s. 300-304; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşriğün*, Kahire 1980, II, 365; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşriğîn*, Beyrut 1984, s. 291-292; Abdülhamîd Sâlih Hamdân, *Tabakâtü'l-müsteşriğîn*, [basıkı yeri ve tarihi yok] (Mektebetü Medbûlî), s. 64-65; F. Babinger, "Johann August Vullers", *Nachrichten der Giessener Hochschulgesellschaft*, II, Giessen 1919, s. 68-88. MUSTAFA L. BİLGE

VURUŞ

(bk. DARB).

VUSLAT

(bk. VÛSÛL).

VÜCÛB

(bk. VÂCİP).

VÜCÛB

(الوجوب)

Varlığı zâtının gereği olma,
var olmak için başkasına
ihtiyaç duymama anlamında
aklı hükümlerden biri

(bk. HÛKÛM).

VÜCÛB

(الوجوب)

Mu'tezile âlimlerince
Allah'a atfedilen bir kavram.

Sözlükte "gerekli olmak, gereklilik" anlamına gelen **vücûb**, Mu'tezile'nin beş temel esası içinde yer alan adalet ilkesi gereğince Allah'ın, yükümlü kıldığı insanlara ilişkin yapması gereken fiilleri ifade eder. Buna göre vücûb "kulların dünya ve âhiret mutluluğuna erişmeleri için gerçekleştirmeleri gereken fiilleri yaratmanın Allah'a vâcip olması" şeklinde tanımlanabilir. Mu'tezile kelâmcılarına göre çirkin fiilin terki övgüye lâyık görüldüğü gibi vâcip fiilin yapılmaması da yergiyeye yol açar. Bu tür davranışlar için insanlar hakkında verilen hükmün benzerinin Allah hakkında da verilmesi gerekir. Bir fiilin Allah hakkında vâcip kabul edilip edilmemesi, ulûhiyyet anlayışının yanı sıra Allah ile yaratıklar

arasındaki münasebetin açıklanması ile de yakından ilişkilidir. Bu konularda farklı bir düşünceye sahip olan Mu'tezile kelâmcıları "vücûb alellah" diye ifade edilebilecek bir görüş ileri sürmüş ve bunu ilâhî adaletin ayrılmaz bir unsuru haline getirmiştir. Onlara göre Allah'ın her türlü kötü fiilden tenzih edilmesi, ancak kullarıyla ilgili bazı fiilleri yapmasını hikmet açısından zorunlu kabul etmekle mümkündür. Bundan dolayı kullarına lutuf muamele etmesi, haklarında en hayırlı olanı (aslah) yaratması, çektikleri sıkıntılara karşılık âhirette bedel (ıvaz) vermesi, itaat edene sevap yazması, günah işleyip tövbe etmeyi cezalandırması Allah için vâciptir. Bunları icra etmemek veya bunlarla çelişecek fiiller yaratmak ilâhî adaletle bağdaşmaz. Zira Allah'ın âdil oluşu adaletle aykırı fiiller yaratmamasını gerektirir, aksi halde kendisine zulüm nisbet etmek gibi yanlış bir sonuç ortaya çıkar. Cenâb-ı Hakk'ın kullarıyla ilgili fiilleri lutuf, sevap ve ıvazdan ibarettir. Allah'ın kişiye amelleriyle hak etmediği bir şeyi vermesi lutuf, emirlerine uyması sonucu vermesi sevap, iradesi dışında mâruz bıraktığı bir fiilden doğan sıkıntı ve üzüntüye karşılık mükâfat vermesi ise ıvazdır (Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî*, XIII, 505-507; *Şerhu'l-Uşûli'l-hamse*, s. 494). "Kişiyi Allah'a itaat etmeye yaklaştıran ve onu günah işlemekten alıkoyan şey" diye tanımlanabilen lutfu Ebû Ali el-Cübbâî iki kısımda ele alır. İlki Allah'ın kulunu mükellef tutmakla ilgili lutfudur; peygamber göndermek, kitap indirmek, bunlarla insanın akıl yürütme gücünü takviye etmek gibi fiiller bu türden olup Allah'a vâciptir. İkincisi ihlâs ve takvâ sahibi kullarına ihsan ettiği lutfudur ki onların iman ve sevaplarını artıran bir ikramdır; ancak bu lutuf O'na vâcip değildir (Ahmed Mahmûd Subhî, I, 298-300). Mu'tezile kelâmcılarının çoğunluğu, kullarla ilgili en iyi ve en faydalı olanı yaratmayı Allah hakkında vâcip kabul etmekle birlikte Bısr b. Mu'temir ile Ca'fer b. Harb gibi bazıları O'nun aslah olanı değil salâh (iyi ve faydalı) olanı yaratmasının kendisine vâcip olduğu görüşündedir. Bunlara göre en iyiyi yaratmak Allah'a vâcip olsaydı kâfirlerin zorunlu şekilde iman etmesi gerekirdi (Çelebi, s. 294-295).

Mu'tezile âlimlerinin akıl yönünden Allah'a vâcip gördüğü fiiller arasında O'nun peygamber göndermesi de yer alır. Cenâb-ı Hakk'ın, iman edeceğini bildiği insanlara peygamber göndermesi onlar için faydalı olanı yaratma ilkesine, iman etmeyeceğini bildiği insanlara göndermesi

ise âhiretteki itiraz ve mazeretlerini geçersiz kılma hikmetine bağlıdır. Bu husus, aklın iyi ve güzel bulunduğu bir fiil niteliği taşıması açısından hüsün-kubuh ilkesine göre vâciptir (Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî*, XV, 20-21; *el-Muhtaşar*, s. 235-236; Seyyid Şerîf el-Cürçânî, s. 550). Bunun yanında peygamberleri düşmanlarına karşı meleklerle koruması veya onlara hastalık vermemesi O'na vâcip değildir. Nitekim Bedir Gazvesi'nde melekler indirip müslümanları desteklediği halde Uhud Gazvesi'nde böyle bir destekte bulunmamıştır. Bu da muhtemelen müslümanların sabrını sınamak ve İslâm'a bağlılıklarını denemek gibi hikmetlere bağlıdır (Kâdî Abdülcebbâr, *Teşbitü delâ'ili'n-nübüve*, II, 407). Mu'tezile kelâmcıları kulun tövbesini kabul etmeyi de Allah için vâcip görür, çünkü O'na itaat eden kul sevabı hak etmiştir. Aynı şekilde isyan eden kişiyi de cezalandırması gerekir; ancak bu durumda onu günahına denk bir ceza ile cezalandırabileceği gibi affetmesi de mümkündür. Allah, tövbe etmeyen günahkârları ise mutlaka cezalandırır (a.m.lf., *el-Muhtaşar*, s. 234; Sübkî, II, 413-414). Ayrıca yaratıklarına rızık vermesi de Allah'a vâcip olan fiillerdendir (Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî*, XI, 47).

Sünnî kelâmcılarına göre Allah'a vücûb nisbet etmek, kudret ve iradesini sınırlandırıp O'nu mecburiyet altındaki bir varlık konumuna düşüreceğinden doğru değildir. Allah'ın kullarına emrettiği fiiller onların yerine getirebileceği fiiller olup birçok fayda ve hikmet içerir. Mu'tezile tarafından ileri sürülen vücûb, O'nun fiilleri yaratıkların fiillerine kıyas edilerek (kıyâsü'l-gâib ale'ş-şâhid) ortaya konmuştur. Burada Allah'ın, kullarıyla ilgili fiillerini lutuf ve ihsanla gerçekleştirdiği hakikati dikkate alınmamıştır. Halbuki Allah'ın bu fiilleri rahmet ve ihsanının bir sonucudur. Bu sebeple insanların birbirine yönelik fiillerine kıyasla Allah'a vücûb isnat edilmesi hikmete aykırıdır. Kulun yaratıcısına hamdedip şükretmesi, kendisi hakkında vâcip olan fiillere mukabil değil Allah'ın lutuf ve ihsanına bir karşılıktır. Ayrıca vücûb alellah anlayışı, Cenâb-ı Hakk'ın "fiillerini dilettiği şekilde yapan en mükemmel varlık olması" gerçeğiyle uyumsuz, yaratıklar arasında süregelen gerçeklerle de bağdaşmaz. Çünkü Allah insanları zekâ ve yetenek bakımından eşit yaratmamış, bazıları bazılarına üstün kılmıştır (Nesefî, II, 747-758; Sübkî, II, 386, 414). Nitekim naslarda O'nun, rahmetini özel şekilde tahsis ettiği kullarının bulunduğu belirtilmiştir